

УДК 37.013

КОРОЛІВСТВО КАЗКОВИХ ОПОВІДАнь: СУНЧАНА ШКРІНЯРИЧ, ЮРІЙ ЯРМИШ, ЮРІЙ ВИННИЧУК

Ольга Кравець

*Львівський національний університет імені Івана Франка
(вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000)*

На відміну від літературної казки, близької до народної фольклорними сюжетними лініями і персонажами, авторські літературні казки створюють жанр у рамках жанру, відображаючи читачеві сучасні проблеми, часто дивних героїв, або ж традиційні герої змальовані в дуже несподіваних ситуаціях. Саме в таких несподіваних ситуаціях бувають герої казкових оповідань класика хорватської літератури Сунчани Шкрінярич (1931–2004), а також українських письменників Юрія Ярмаши (1935) і Юрія Винничука (1952).

Ключові слова: літературна казка, казкові оповідання, казковий жанр, класик хорватської дитячої літератури, Сунчана Шкрінярич, Юрій Ярмаши, Юрій Винничук.

Літературна казка-жанр, що спирається на головні закони фольклорної казки, – художній твір, у якому використано народний казковий сюжет, образи, органічно поєднано елементи дійсності та художньої вигадки, домислу. Народні казки майстерно інтерпретовані у національних літературах. Літератори користуються самими казками й темами казок, створюючи оригінальні за стилем та сюжетом твори: у данській – Г. К. Андерсен, німецькій – Л. Тік, французькій – Ш. Перро, чеській – Б. Немцова.

У процесі розвитку літературна казка розгалузилась на художній переказ народного сюжету (кожна національна література має свої, часто притаманні лише їй сюжети), казку за фольклорними мотивами і власне авторську казку, у якій використовують головні закони жанру, без запозичення фольклорних сюжетів та образів. У літературній казці, як і в народній, предмети, рослини, тварини, явища природи і поняття здебільшого олюднені, широко використовують метафори, порівняння. Отож, літературна казка – це твір, який має свого автора – професійного письменника, успадковує стиль, композицію народної казки, тобто її створюють за законами фольклорної казки і спрямована вона перш за все на фантастику та вигадку.

Однак авторська казка змістом, героями і проблемами сучасніша. Це оригінальний твір, що поєднує елементи дійсності, вигадки та фантастики, та майже нічого спільного не має з народною казкою.

Як і для кожної казки, для авторської казки найважливіші мистецька вигадка і розважальність. Незмінними ознаками її є також викінчений та динамічний сюжет (навіть якщо твір невеликий за обсягом), гіперболізовані певні риси персонажів. У казці перемагає добро, усе завершується щасливо.

Казки про тварин – це один із найдавніших й найпоширеніших різновидів (або форм) казок. Казки про звірів, або казки звіринні (М. Грушевський) – це “звірі лісові, лісові і домашні, людина і лісові звірі, звірі домашні самі, птахи, риби, інші звірята” [2, с. 331]. Варто було б тут доповнити класифікацію відомого вченого, автора “Історії української літератури” М. Грушевського: казки про так звані не одушевлені предмети чи речі, – маємо на увазі саму природу та рослинність, які часто стають темою й персонажами новітніх авторських казок. І звірі, і птахи, і комахи, навіть і рослини в казках стають масками певних типів людей, а їхні стосунки часто нагадують нам суспільні або й навіть родинні взаємини.

Сучасні казкарі часто обирають для своєї творчості особливо популярний у дитячій літературі жанр літературної казки, зокрема, авторську літературну казку. На відміну від літературної казки, часто близької до народної запозиченням фольклорних сюжетів, образів, авторська літературна казка творить жанр у жанрі, пропонуючи читачеві сучасні проблеми, часто дуже незвичайних героїв, або ж поміщаючи традиційні персонажі у зовсім несподівані ситуації.

У таких несподіваних ситуаціях опиняються головні герої казкових оповідань класика хорватської літератури, казкарки Сунчани Шкрінярич (1931–2004) та українських авторів, письменників Юрія Ярмаша (1935) та Юрія Винничука (1952).

Літературну діяльність усі троє розпочали з поезії. Згодом узялися за казки, полишивши поезію назавжди. Їхні твори – це часто коротка проза, фантазійна поетизація (не)звичайних подій. Вони містяться у різних виданнях – антологіях дитячої літератури, шкільних хрестоматіях та читанках; а за мотивами їхніх казок знято мультфільми.

Про Сунчану Шкрінярич багато сказано у хорватській літературознавчій науці, адже авторка належить до найбільш знаних та читаних казкарко. І найбільший внесок Сунчани Шкрінярич саме у царину казки – своїм доробком вона представляє у цій національній літературі “нову казковість” (“nova bajkovitost”), яка має елементи класичної та усної (народної) казки. Казкарка створила казкову модель сучасної дитячої літератури, в яку вміло вплела елементи і поетичні сегменти усної казки. Вона відкидає структуру класичної усної казки, натомість розширює та збагачує її метафорикою, алегоричністю, новими образами, які функціонують водночас із реальними образами та фабулою, яка притаманна класичному жанру. Отже, Сунчана Шкрінярич на підставі народної казки будує сучасне фантазійне оповідання – нову казку або казкове оповідання.

За мистецькою оцінкою і красою творів Сунчану Шкрінярич порівнюють навіть із найславнішою хорватською письменницею-казкаркою Іваною Брлич-Мажуранич.

Один із найвидатніших сучасних дослідників дитячої хорватської літератури Степан Храпец називає Сунчану Шкрінярич однією “із трьох дам хорватської дитячої літератури” [6, s. 138]. Її творчості присвячено численні дослідження та монографії. А 2008 р. в Університеті Йосипа Юрія Штроссмаера (м. Осієк, Хорватія) відбулася міжнародна наукова конференція “Життя та творчість Сунчани Шкрінярич”.

Казка “Plesna haljina zutog maslacka”, опублікована ще 1951 р. – це класичний твір хорватської дитячої літератури, призначений для дітей від шести до восьми років, який, як зазначає Степан Храпец, належить моделі “нової казковості”. У ній розповідається про кульбабку, яка хоче бути такою, як усі квіти, що ростуть довкола.

Співзвучні тематично й емоційно казкові оповідання “Plesna haljina zutog maslaka” Сунчани Шкрінярнич та “Цікавий промінець” Юрія Ярмаши. Джерелом натхнення для обидвох авторів стала природа. Світ тварин і рослин постає перед нами складною суспільною формацією – саме так його сприйматиме малий читач, а навіть радше слухач, адже авторка сама зазначає, що “ova je prica ispricana malenom, svjetlokosom djecaku koji je volio cvijeće i zivotinje. Nije trgao cvjetne latice o nasadima parkova i nije vukao za rep svoju sirotu, ostarjelu macku. Bio je dobar, a zivotinje i cvijeće vole djecu i povjeravaju im o svome zivotu vise nego ostalima” (6, s. 285) – із певною ієрархією, усталеними життєвими цінностями, емоціями та життєвими драмами.

Це відбувається щороку: “Svake godine cvijeće prireduje svoj veliki, raskosni pies do zore. ...To se dogada svake godine u isto doba, samo mi ljudi tesko saznajemo tocu noć i mjesto plesa, jer cvijeće je tajanstveno...” [6, s. 285]. На свято танцю прибудуть метелики й зозульки, ці великі приятелі квітів своїми крильми охолоджуватимуть їх під час запального танцю. Квіти дуже поважно трактують цю подію. Кожна квітка намагається одягнути на цю урочистість щось незвичайне і надзвичайне, щоби вповні розкрити свою красу й делікатність. “Citavu godinu cvijeće se priprema za pies. Kroje se sarene haljine, njezni ukrasi i cudnovate kape, leptiri donóse na svojim ledima uzorke iz dalekih krajeva.

Ruza – taj diván cvijet – odijeva njezno, sareno ruho i posipava latice opojnim mirisom. Plavooke potocnice odijevaju modre haljinice sa zelenim kisnim kabanicama. Ljubicica skromno nosi svoju jednostavnu, ali otmijenu odjecu, visibaba dolazi odjevena u bijelo kao vila ili miada nevjesta” [6, s. 285]. Авторка перераховує різні квіти – і помпезні троянди, і маленькі фіалки, принагідно пише про їхнє призначення та застосування (варто зазначити цей виховний момент). Усьому квітковому світу протистоїть звичайнісінька кульбабка: “Ali postoji cvijet koji se prodaje u trgovinama, ne beremo ga na proljetnim sumskim setnjama, ne mirisi lijepo, a vrtlari ga ne vole. Ljudi gaze po njemu I govore: – To je maslacak, obicni dosadan drac” [6, s. 286]. **Творення контрасту дуже популярне в казковому жанрі.** Наприклад, гидке каченя з однойменної казки Г. Х. Андерсена протистоїть усьому пташиному двору. Подібно одинокою є у своїх пошуках Кая і Герда зі “Снігової королеви” данського казкаря. Навіть героїня найпопулярнішої дитячої казки – Попелюшка – протиставлена своїй прибраній родині. Отож, Сунчана Шкрінярнич по-своєму інтерпретує універсальні казкові мотиви.

Так сталося, що кульбабка, головний персонаж твору Сунчани Шкрінярнич, на цій великій урочистості мала найкращу сукню, “pa pi ruza nije bila tako lijepa kao skromni cvijet iz seoskog jarka” [6, s. 286]. **Автор казкового оповідання і водночас наратор** розповідає цілу історію кульбабки: “Krojile su se haljine za veliku plesnu svecanost, svaki cvijetak je bio radostan, sunce je sjalo, nebo je bilo modro i ravno kao velika ploca. A u seoskom jarku plakao je bijelim suzama maslacak u svojoj ruznoj izgazenoj suknji u kojoj nikako nije mogao poci na pies” [6, s. 286]. Сунчана Шкрінярнич створює указці образ Мудрості, втілює його маленька істота – зозулька-божа корівка: “Ona je mudra i stara, svuda putuje i svakoga poznaje, ali nije znala pomoci malom maslaku. Samo je rekla: – Sazvat cu sve kukce i pitati ih za savjet. Sigurno ce ti netko od njih pomoci” [6, s. 286]. Проте жодна комаха не змогла допомогти, ані щось порадити маленькій кульбабці. З великої туги і жалю кульбабка заснула. І бачила уві сні “o plesnoj svecanosti, o najljepsoj haljini i sjetnoj slavujevoj pjesni, pa je makar u snu bio zadovoljan” [6, s. 286].

Несподівано на допомогу кульбабці приходить павук. Наратор йому зовсім не симпатизує, це відчувається відразу з перших слів про нього. Це був “vrlo razni pauk koji nikada u zivotu nije bio dobar. Bio je krvnik jadrnih musica koje se zalijetale u njegovu golemu mrežu, bio je zloban i pakostan, a živio je kao pustinjač. Zato ga nitko nije pozivao na sastanke i svečanosti” [6, s. 286]. **Письменниця уособлює із образом павука Зло.** Проте павук-відлюдник зазнає певної метаморфози: будучи абсолютно нещасливим ще й самотнім, а згодом відчуваючи і наближення смерті, він допомагає кульбабці зовсім несподіваним рішенням: “Izatkan cu mu haljinu njeznu i prozracnu poput najfmije paucine, providnu i laganu od najdivnije prede, kakvu nema nijedan cvijet. Ucinit cu nekome radost, i bit ce mi lakse umrijeti, jer tesko je ostaviti svijet kad saznas da te nitko nije volio” [6, s. 287]. Павук працював упродовж цілої ночі і зранку подарував засмученій квітці чудесну й ніжну сукню “izatkanu tajnom vjestinom starog pauka koji umre od srace i ponosa, jer cvijetak je bio prekrasan i svatko mu se morao diviti Svi su se divili njegovoj haljini, nailjepsoj i najcudesniju u koju je stari pauk utkao svu ljubav svog oporog srca koja je bila skrivena na dnu” [6, s. 287]. А щаслива кульбабка танцювала з усіма під чудову музику.

Персонажами казки “Цікавий промінець” українського казкаря Юрія Ярмиша є тварини і комахи, а також допитливий Промінчик. Він нам нагадує маленького хлопчика, який, розвиваючись, задає безліч питань. Промінчик пізнає світ, зазираючи у мале віконце; і перший, хто йому трапився, – був кіт: “Щось стрибнуло, блимнувши двома зеленими вогниками, і щось – крак! – упало й розбилосся...

Хто тут? – спитав тонким голосом Промінець, вдивляючись у темний куток.

Фр-р! Це я – Кіт. Зелені вогники визирнули з п'їтьми. виявилосся, то очі.

А ти хто?

Я – Промінець! Що робиш тут, Коте?

Це комора. Я охороняю її від підступного Мишеняти. Стережу кільце смачної ковбаси!

Який ти дбайливий! – з повагою сказав Промінець. – А чому ти увесь чорний, а писок у білому?” [4, с. 341].

Промінець задає безліч запитань, усе його цікавить, до всього він прислухається. Деякі слова йому зовсім незрозумілі, вони потребують окремого тлумачення та пояснення. Часто Промінець задає питання сам собі й одразу ж намагається на них відповісти: “Що воно таке дощик? – подумав Промінець. – Це було, мабуть, до мого народження. Тому я й не знаю, що таке дощик!” [4, с. 341]. Пізнаючи світ, Промінець знайомиться із деревом та його зеленим листячком, із малими чорними комахами з вусиками – працювими Мурахами. Усі вони були дуже раді появі Сонячного Промінця. Як і хорватська казкарка, Юрій Ярмиш у прозі згадує мурах, які асоціюються із працювитістю та наполегливістю. Мандруючи, Промінець знайомиться із великою комахою з мережаними прозорими крильцями. Це була Бабка, що відпочивала під кущем шипшини. Врода Бабки зачарувала Промінця, він полетів за нею. “Промінцеві захотілося погратися з Бабкою ще, але йому не подобалося, що вона так хизувалася своєю красою” [4, с. 342]. Він покинув комаху й полетів у сад, в якому стояв невеликий будиночок: “Крізь гілки яблуні Промінець зазирнув у вікно... В кімнаті біля вікна стояв стіл. За столом сиділа Сива Людина і щось писала” [4, с. 342].

Обидва автори вводять у свій текст образ Людини. Саме з нею пов'язана майбутня

доля героя казки, а навіть і подальше розгортання її сюжету. Сива ж Людина з “Цікавого Промінця” відповідає на різні питання, а згодом розтлумачує Промінцеві його призначення: “– Який ти щиросердий, Промінчику, і який теплий! Скажи краще мені на щоку... Який ти ласкавий! Ось чому тобі раді всі. Оце і є твоя робота” [4, с. 342]. Промінець назавжди залишається в казці Сивої Людини для того, щоб читачам, як зазначає сам автор (Сива Людина), було “тепло й радісно від неї...” [4, с. 342].

Казка львівського письменника Юрія Винничука “Метелик вивчає життя” переносить нас у чарівну країну Вирій. Саме там мешкають нерозлучні друзі Гопля і Піпля. Гопля і Піпля – чеберяйчики. У зачині казки, яка так і називається “Гопля і Піпля, нерозлучні друзі”, автор роз’яснює, хто такі чеберяйчики: “Так-от, чеберяйчики – це такі маленькі істоти, які колись мешкали у лісах і полях і трохи скидалися на зайчиків” [1, с. 213]. А улюблене їхнє заняття – чеберяти ніжками. Автор детально описує їхні пригоди, майстерно використовуючи основні закони жанру сучасної літературної казки.

Одного дня у садок, у якому сиділи друзі, залетів великий вишневий Метелик. Гопля і Піпля довідуються, що це метелик-одноденка... “Еге, – сумно зітхнув Метелик і сів на білий гіацинт. – Крім того, я метелик-одноденка. – А що це таке – одноденка? – поцікавився Піпля. – Це означає, що я житиму лише один день” [1, с. 213]. Чеберяйчики дуже збентежились цією новиною. Адже за такий короткий час аж ніяк не встигнеш вивчити життя! А бідний метелик так хоче його пізнати: – От-от, а я б хотів його вивчити! Може, ви мені допоможете? Чеберяйчики Perezирнулися й закивали голівками. – Гаразд, ми тебе навчимо. А що саме тебе цікавить? – Ну-у, мене цікавить геть усе” [1, с. 214].

Своєю допитливістю Метелик нагадує цікавий Промінчик з однойменного казкового оповідання Юрія Ярмаша. Безліччю запитань Метелик налякав і чеберяйчиків, і навіть розумника Равлика (образ Мудрості, який маємо в особі зозульки-божой корівки в казковому оповіданні Сунчани Шкрінярич), який умів собі давати раду з найскладнішими речами (адже саме Равлик просить, щоби прибула пані Гусялапка з “Атласом всіх на світі метеликів”).

Метелик справді намагається пізнати життя, від його “дурнувятих” запитань, що сипляться, як горох, болить голова Піплі і Гоплі.

Казкове оповідання Юрія Винничука має цікаву й несподівану розв’язку – Равлик і пані Гусялапка за допомогою “Атласу всіх на світі метеликів” з’ясували, що Метелик, який прилетів у їхній сад, – це справжній Адмірал, а не метелик-одноденка, який готувався померти. “У такому разі, – мовив Метелик, – я починаю знову вивчати життя” [1, с. 227]. Юрій Винничук акцентує у творі на таких істинах, як мудрість, виваженість, відповідальність за свої вчинки. Казкове оповідання пройняте великою симпатією до природи та її мешканців, віталізм, жвавість притаманні багатьом постатям. Воно бадьорить читача, оптимістично настроює на пізнання світу в цікавій пригоді львівського письменника.

Отже, усі згадані твори, як і їхні автори, є свідченням того, що процес розвитку літературної казки як літературного жанру не завершився. Королівство казкових оповідань української і хорватської літератури збагачується новими образами, назвами, незвичайною фабулою, обдарованими літераторами та їхніми текстами. Окрім уже добре знаних майстрів – справжніх велетів дитячої літератури – Сунчани Шкрінярич,

Нади Івелич та Вішні Стахуляк у хорватській літературі, Юрія Ярмиша, Ігоря Калинця та Оксани Сенатович в українській літературі, часто з'являються нові імена молодшого покоління, забарвлені свободою творіння образів і сюжетів, безмежною фантазійністю та майстерністю авторського письма.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Винничук Ю.* Гопля і Піпля, нерозлучні друзі. Метелик вивчає життя / Ю. Винничук // Казки Старого Лева. – Львів, 2003. – С. 213–228.
2. *Грушевський М.* Казка / М. Грушевський // Історія української літератури. – К., 1993. – Т. I.
3. *Ярмиш Ю.* Літературна казка / Ю. Ярмиш // Українська літературна енциклопедія. – К., 1989. – С. 374–375.
4. *Ярмиш Ю.* Цікавий промінець / Ю. Ярмиш // Антологія української дитячої літератури для дітей : у 3 т. – К., 1969. – С. 341–342.
5. *Hranjec Stjepan.* Pregled hrvatske djecje knjizevnosti / Hranjec Stjepan. SK, Zagreb, 2006. – S. 138.
6. *Skrinjaric.* Suncana Plesna haljina zutog maslacka // Hrvatski dječji pisci, II. Pet stoljeca hrvatske knjizevnosti. – Zagreb, 1991. – S. 285–287.

Стаття надійшла до редколегії 17.04.2011

Прийнята до друку 10.05.2011

FAIRY TALES' KINGDOM: SUNCANA SKRINJARIC, YURIY YARMYSH, YURIY VYNNYCHUK

Olha Kravets

*The Ivan Franko National University in L'viv
(1, Universytets'ka St., L'viv, 79000)*

Unlike literary fairy tales, being close to the folk one in terms of borrowed folklore plot lines and characters, literary fairy tales written by a single author creates a new genre form within a well-established one, presenting the reader with the contemporary problems, as well as often unusual characters, or tradition characters placed in highly unexpected situations.

It is in such unexpected situations that the main fairy tale characters of the Croatian literary classic Suncana Skrinjaric (1931–2004) find themselves as well as those by the Ukrainian writers, Yuriy Yarmysh (1935), Yuriy Vynnychuk (1952).

Key words: literary fairy tale, Suncana Skrinjaric, Yuriy Yarmysh, Yuriy Vynnychuk, literary classic.

**КОРОЛЕВСТВО СКАЗОЧНЫХ РАССКАЗОВ:
СУНЧАНА ШКРИНЯРИЧ, ЮРИЙ ЯРМЫШ, ЮРИЙ ВЫННЫЧУК**

Ольга Кравець

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
(ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000)*

В отличие от литературной сказки, близкой к народной фольклорными сюжетными линиями и персонажами, авторские литературные сказки создают жанр в рамках жанра, представляя читателю современные проблемы, часто странных героев или традиционные герои размещены в очень неожиданных ситуациях. Именно в таких неожиданных ситуациях бывают герои сказочных рассказов классика хорватской литературы Сунчаны Шкринярич (1931–2004), а также украинских писателей Юрия Ярмыш (1935) и Юрия Выннычука (1952).

Ключевые слова: литературная сказка, Сунчана Шкринярич, Юрий Ярмыш, Юрий Выннычук, классик литературы.